

Svend-Erik Skaaning

Demokratisk underskud. Mellemøsten i komparativt perspektiv¹

Landene i Mellemøsten demonstrerer komparativt set et stort demokratisk underskud i forhold til niveauet i de fleste andre verdensregioner, og den verdensomspændende Tredje Demokratiseringsbølge har i stort omfang forbigået regionen. En global analyse af demokratiniveauet i perioden 2000 til 2004 viser, at en model baseret på strukturelle forklaringsfaktorer samlet indfanger de relative positioner godt. Modernisering og naboskabsdemokrati har en positiv indvirkning på tilstedeværelsen af demokratiske praksisser, muslimsk og arabisk befolkningsflertal samt olieproduktion udviser en negativ samvariation, mens religiøs og etnisk homogenitet ikke lader til at spille nogen generel rolle. Samlet set indfanger modellen de relative positioner godt. Resultaterne indikerer, at de fleste mellemøstlige lande er særdeles strukturelt underprivilegerede med hensyn til sandsynligheden for fremvæksten af liberalt demokrati, hvilket illustrerer vanskeligheden ved internt og eksternt initierede demokratiseringsbestrebelse i regionen.

Den verdensomspændende demokratiseringsbølge, der indledtes i Sydeuropa med Portugals Nellikerevolution i 1974 og fortsatte til Latinamerika, Afrika, Sydøstasien og kulminerede med Murens fald og kommunismens sammenbrud i Central- og Østeuropa, er aldrig rigtig nået til Mellemøsten. På trods af liberaliseringsforsøg i flere af landene såsom Jordan og Kuwait er regimerne i Israel og Tyrkiet stadig klart de bedste eksempler på demokratisk praksis i regionen, og deres tilhørsforhold til gruppen af liberale demokratier er tilmed heftigt omdiskuteret. De autoritære mellemøstlige regimers vedholdenhed og omfattende politiske undertrykkelse er en problemstilling, som er blevet viet en del opmærksomhed, men forsøg på at forklare afvigelsen er kun i et meget begrænset omfang blevet gjort på et systematisk komparativt grundlag. I flere omfattende demokratiseringsstudier er landene slet ikke medtaget (Diamond et al., 1989; Przeworski et al., 1996), mens der i andre kun kommenteres perifert på regionens status, idet analyserne fokuserer på overordnede globale tendenser (Barro, 1999; Teorell og Hadenius, 2004).

På den anden side findes der partikulære casestudier og komparative analyser af to eller flere lande fra regionen (se Brynen et al., 1995; Posusney og Angrist, 2005; Diamond et al., 2003). Konklusioner draget på baggrund af denne analysetype er imidlertid ofte problematiske, fordi der mangler variation – både på den afhængige og de uafhængige variable – hvilket gør det vanskeligt at skelne væsentlige sammenhænge fra mere betydningsløse og eventuelt spuriose sammenhænge. Desuden har en række af de regionspecifikke

analyser haft en tendens til at fokusere på nære, aktørbaserede forklaringer frem for mere grundlæggende strukturelle teorier.

På denne baggrund er det denne artikels ambition at gennemføre en global analyse af strukturelle variabelers betydning for demokratiniveauet efter årtusindeskiftet, hvor der specielt fokuseres på at forklare de mellemøstlige landes position. Artiklen indledes med en definition og operationalisering af demokratiniveauet, den afhængige variabel, hvorefter der følger en præsentation og måling af de forklarende variable. På denne baggrund gennemføres en regressionsanalyse af dataene, og resultaterne af den statistiske analyse diskuteres med særligt henblik på en forståelse af situationen med demokratisk underskud i Mellemøsten. Mellemøsten er her traditionelt afgrænset til 15 lande, der består af Egypten, Iran og Tyrkiet og de lande, som de afgrænser geografisk.²

Definition og måling af demokratiniveau

Definition og måling af demokrati(niveau) er blandt de mest omdiskuterede emner inden for politologien. I denne artikel følges den gængse praksis inden for demokratiseringsforskningen, som er at tage udgangspunkt i en procedural (minimalistisk) frem for en substantiel (maksimalistisk) definition, da det øger muligheden for at undersøge teoretiske sammenhænge – eksempelvis mellem demokratiniveauet og den socioøkonomiske situation, hvilket ikke kan lade sig gøre, hvis socioøkonomiske tilstande indlejres i demokratidefinitionen (Shin, 1994: 141). I overensstemmelse hermed defineres demokratiniveauet som et spørgsmål om, i hvilket omfang et regime er karakteriseret ved, at besættelsen af de væsentligste politiske poster afgøres gennem regelmæssige frie og fair valg baseret på inklusiv valgret og meningsfuld konkurrence mellem individer og organiserede grupper, og hvorvidt respekten for civile friheder (ytrings- og forsamlingsfrihed mv.) sikrer rammerne for politisk konkurrence og deltagelse (se Dahl, 1989: 221; Diamond et al., 1989: xvi).

Evalueringen af forskellige forsøg på at opstille demokratimål, der kan anvendes i forbindelse med operationaliseringer af lignende definitioner, har været emnet for en lang række studier (se Munck og Verkuilen, 2002; Lauth et al., 2000; Lauth, 2004: 227-296). De to mest kendte og anvendte kilder til forskellige landes demokratiniveau er utvivlsomt *POLITY IV*-projektet, der for tiden ledes af Monty G. Marshall og Keith Jagers (Marshall og Jagers, 2002), og *The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*,³ der udarbejdes af Freedom House (2006). Begge datasæt indeholder årlige vurderinger af demokratiniveauet i de fleste lande i verden og er i kritisk analyse blevet fremhævet som overlegne – om end ikke uproblematiske – i forhold til tilgængelige alternativer (Hadenius og Teorell, 2004).

Begrebsmæssigt afspejler Freedom House-indekset den ovennævnte defini-

tion forholdsvis godt, selvom det dækker over lidt flere elementer. Scorerne knytter sig til de to overordnede dimensioner: politiske rettigheder (valgprocessen, politisk pluralisme og deltagelse, politisk ledelsesansvarlighed) og civile friheder (ytringsfrihed, forenings- og forsamlingsfrihed, retsstat, personlig autonomi). I denne undersøgelse er scorerne for de to dimensioner adderet til et samlet mål for demokratiniveau. Tilsvarende dækker det anvendte POLITY(2)-indeks over en kombination (simpel subtraktion) af en autokratiskala og en demokratiskala, der begge fokuserer på deltagelse og konkurrence i forbindelse med besættelsen af politiske poster samt begrænsninger på regeringen. Indekset dækker altså ikke civile friheder, som ellers indbefattes af definitionen af kernebegrebet.

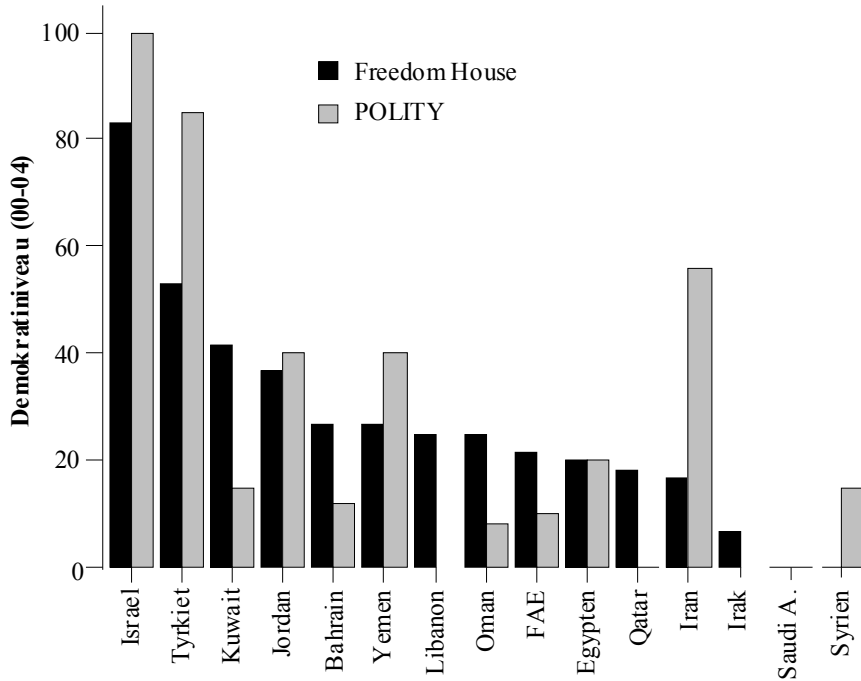
Begge mål indgår på skift som afhængige variabler i de analyserede modeller med henblik på at styrke resultaternes robusthed. Analysens fokus på strukturelle forklaringer og grundlæggende tendenser frem for korte fluktuationer betyder endvidere, at det gennemsnitlige demokratiniveau over en femårig periode (fra 2000 til 2004)⁴ udgør en mere hensigtsmæssig måling af den afhængige variabel end scorerne, der alene knytter sig til et enkelt år. Da de aktuelle ændringer i landescorerne for de undersøgte år dog er minimale, gør dispositionen reelt ikke den store forskel. For at underbygge sammenligneligheden og fortolkningen af resultaterne, er scorerne omskaleret til at gå fra 0 til 100, hvor 100 indikerer det højeste demokratiniveau.

Freedom House har tildelt alle 15 mellemøstlige lande demokrativærdier igennem alle fem år, men på grund af udenlandsk indblanding er to af de mellemøstlige lande ikke blevet tildelt POLITY-scorer i hele den undersøgte periode. Det drejer sig for det første om Libanon, hvor Syrien igennem en årrække har spillet en dominerende politisk rolle. Det andet tilfælde er Irak, hvor den internationale koalition under ledelse af USA mere eller mindre har stået for den politiske administration siden Saddam Husseins fald.

Korrelationen mellem de anvendte indeks, Freedom House og Polity, er 0,91 (Pearson's r) for alle de 150 lande, som de begge dækker, men den er kun 0,79 for de mellemøstlige lande. Den lavere regionale samvariation antyder, at der er uoverensstemmelser, hvilket da også tydeligt fremgår af sammenligningen af de mellemøstlige landes demokratiniveau i figur 1.

Israel og Tyrkiet udviser de højeste demokratiniveauer, mens de lave værdier knyttet til resten af landene illustrerer, at regionen ikke er karakteriseret ved en omfattende respekt for demokratiske standarder. Saudi Arabien bliver tilmed bedømt som fuldstændig udemokratisk af begge indikatorer. I en række tilfælde er der imidlertid stor forskel på evalueringerne. Således er Freedom House-scoren for Kuwait markant højere end den tilsvarende POLITY-score, mens det modsatte er tilfældet for Iran og Tyrkiet. Netop demokratiscorene for Kuwait og Tyrkiet er i en kritik af Freedom House blevet fremhævet som

Figur 1. Gennemsnitligt demokratiniveau i de mellemøstlige lande (2000-2004)



eksempler på, at vurderingerne af en række arabiske og muslimske lande er behæftet med bias og inkonsistens (Harik, 2006). Overordnet set vurderes målet dog stadig at være anvendeligt, og som beskrevet ovenfor gennemføres den statistiske analyse også med POLITY-indekset som afhængig variabel for at underbygge resultaterne, som dog først vises efter en præsentation og operationalisering af teoretiske forklaringer på forskellene i demokratiniveau.

Præsentation og operationalisering af forklaringsfaktorer

Demokratiseringslitteraturen er spækket med teoretiske forklaringer på, hvorfor nogle lande udviser et højt demokratiniveau, mens andre hovedsageligt må trækkes med politisk undertrykkende regimer (Huntington, 1991: 37-38; Bunnell og Calvert, 1999: 8-17). Artiklens fokus på strukturelle forklaringer, forstået som faktorer der i stort omfang er stabile og uden for nuværende aktørers kontrol, indsnævrer naturligvis antallet betragteligt, specielt hvis man også tager i betragtning, hvilke af dem der kan have særlig relevans i Mellemøsten (se Fish, 2002: 5-10). Samlet set dækker de nedennævnte faktorer de væsentligste forklaringsalternativer af denne type, som er blevet betonet i flere teore-

tiske oversigter, der har fokuseret på regionens demokratiske underskud (Brynen et al., 1995; Posusney, 2005; Stepan og Robertson, 2003).

Socioøkonomisk modernisering er den mest velkendte forklaring på demokratisk udvikling. Teorien siger, at et højt udviklingsniveau fremmer demokrati, idet borgerne bliver mere tolerante, moderate og informerede, og et pluralistisk og stærkt civilsamfund vokser frem og stiller de politiske magthavere til ansvar for deres handlinger. Sammenhængen mellem demokratiniveau og modernisering er blevet påvist af flere studier og er tilmed blevet fremhævet som en af de mest robuste inden for feltet (Diamond, 1992; Geddes, 1999). Moderniseringsniveau er blevet operationaliseret på mange forskellige måder, men de fleste har taget udgangspunkt i en eller flere af de oprindelige indikatorer udpeget af tesens ophavsmand, Seymour M. Lipset (1959: 76-77). Det drejer sig om velstand, industrialisering, uddannelse og urbanisering, som i nærværende analyse slås sammen til et mål. Det gøres ved at udføre en faktoranalyse (*principal component*) og anvende faktorscorerne til at afspejle en moderniseringsdimension efter en omskalering, så den laveste værdi (Niger) er 0, og den højeste (USA) 1.⁵

Ligesom den forventede positive effekt af socioøkonomisk udvikling, fremhæves religiøs og etnisk heterogenitets negative indvirkning på demokratiets tilstand ofte i den offentlige debat og i demokratiseringslitteraturen. Teoretisk set bunder ræsonnementet i, at manglende fælles identitet mindsker muligheden for politiske kompromiser og højner risikoen for både chikane af minoriteter og åbne stridigheder (Dahl, 1971: 105-123; Horowitz, 1993). Etnisk og religiøs fragmentering måles ved hjælp af et datasæt udarbejdet af Alberto Alesina et al. (2003).⁶ Værdierne går også her fra 0 (lavt) til 1 (højt), og en selvstændig variabel for hver af de to heterogenitetstyper anvendes i modellerne i stedet for et kombineret mål. Det skyldes, at de, mod forventning, ikke er højt korrelerede.

Hvor modernisering og etnisk/religiøs homogenitet længe har været fremhævet som demokratifremmende faktorer, er grænseoverskridende diffusions-effekters betydning først blevet tematiseret senere (Brinks og Coppedge, 2006; Gleditsch og Ward, 2006; Teorell og Hadenius, 2004). Det er særligt nabolandenes demokratigrad, som tilsyneladende har en effekt ved at inspirere både eliternes og den generelle befolknings holdninger til politisk indretning og udvikling. Desuden kan nabolandene udøve en direkte eller indirekte pression møntet på at fremme politiske regimer, der minder om deres eget. Naboskabsdemokrati operationaliseres som gennemsnittet af nabolandenes demokratiniveau i den undersøgte periode,⁷ hvor værdien 1 indikerer, at alle nabolandene er fuldt demokratiske, mens værdien 0 angiver, at alle de omgivende lande er absolut udemokratiske.

Til forskel fra de ovennævnte forklaringsfaktorer har de tre næste faktisk

deres primære oprindelse i studier af mellemøstlige lande. Det drejer sig for det første om en tese, der har fået tilnavnet ressourceforbandelsen. Den siger, at lande, der er økonomisk afhængige af udvindingen af naturressourcer – først og fremmest olie⁸ – vil have et lavere demokratiniveau end andre. Det skyldes for det første, at regeringer i disse lande kan holde borgernes skattebyrde på et lavt niveau og derigennem mindske kravet om indflydelse og ansvarlighed. For det andet kan midlerne bruges til at skabe patrimonialistiske afhængighedsforhold og til at bestikke befolkningen med offentlige arbejdspladser og velfærdsgoder. For det tredje kan de politiske magthavere udnytte de forholdsvis frie midler, som olien genererer, til at opbygge et stærkt sikkerhedsapparat, som kan undertrykke oppositionelle kræfter (Ross, 2001: 232-235; se Schlumberger, 2006; Luciani, 1994). Variablen er kodet dikotomt, hvor olieproducerende lande karakteriseret ved, at olieindtægter udgør mindst 25 pct. af de offentlige indtægter og/eller af den samlede eksport, tildeles værdien 1 og resten 0. Kodningen er baseret på en oversigt udarbejdet af IMF (2005: 63).⁹

Den anden forklaringsfaktor, som har en baggrund i analyser af mellemøstlige forhold, er islams rolle. Her er det specielt den manglende adskillelse af (lov)religion og politik, som er blevet fremhævet som en hæmsko for demokratisk udvikling, fordi accepten af et sekulært lederskab mindskes, og en række emner udelukkes fra offentlig debat og beslutningstagning. Desuden er det blevet påpeget, at der er elementer i islam, som forhindrer udviklingen og anerkendelsen af liberal-demokratiske principper såsom individuelle friheder og fundamental ligeværdighed (Lewis, 1993; Huntington, 1991: 298-301; Kedourie, 1994: 5-8). Også denne variabel kodes dikotomt, hvor lande med islam som en dominerende religion – majoriteten eller en klar pluralitet af borgerne er muslimer – kodes 1 og andre 0 (Fish, 2002: 11).¹⁰

Den sidste teoretiske forklaring, som vil blive analyseret, har også en direkte forbindelse til studier af Mellemøsten. Det er endnu et kulturelt argument, som i stedet for den fremherskende religion henviser til, at arabiske samfund er præget af en patriarkalsk stammementalitet, som på den ene side hæmmer fremvæksten af pluralisme og tolerance og på den anden side fremmer underdanighed for autoriteter og accepten af patrimonialistisk og klanbaseret politisk ledelse (Sharabi, 1988; Pryce-Jones, 1989). Desuden er en generel mistro over for omverdenen og panarabisme blevet fremhævet som elementer, de arabiske autokrater kan udnytte til at befæste deres magtpositioner (Pipes, 1996). Med hensyn til operationaliseringen af variabelen er lande med en arabisk majoritetsbefolkning kodet 1 og andre 0.¹¹

Kulturbaserede forklaringer, der fokuserer på etnisk (arabisk) og religiøs (islam) egenart og opfatter dem som konstante, er imidlertid blevet mødt af intens modstand (Gambill, 2003a; Anderson, 1995). Det er således blevet frem-

hævet, at „Most political cultures can and do change over time, because to some extent they are socially constructed by new opportunities, threats, and contexts generally“ (Stepan og Robertson, 2003: 41). Mere konkret er det også blevet påpeget, at hvor katolicismen før 1980'erne lod til at hæmme demokratisk udvikling, ændrede sammenhængen sig efterfølgende til at være positiv (se Donno og Russett, 2004: 593-595).

Ud over at påpege en række svagheder ved teorierne, mener en række af kritikerne, at de tilsyneladende sammenhænge mellem kulturelle elementer og demokrati snarere dækker over mere konkrete politiske særpræg ved hovedparten af de arabiske lande, som er ufavorable for demokratisk udvikling. Det drejer sig om 1) en manglende national, politisk identitet, som var konsekvens af ny og forholdsvis tilfældig grænsedragning efter Det Osmanniske Imperiums sammenbrud, 2) involvering i konflikter såsom Israel-Palæstina-konflikten, 3) ekstraordinær ressourceanvendelse på sikkerhedsapparatet i form af militær og politi (Stepan og Robertson, 2003: 41-42; Bellin, 2005), 4) magthavernes udnyttelse af splid i oppositionen mellem islamistiske og sekulære grupper (Donno og Russett, 2004: 589) og 5) mangel på ikke-militært, eksternt pres for regimeskifte – specielt fra USA's side – efter Den Kolde Krig (Gambill, 2003b).

Empirisk analyse

Analysens hovedresultater er præsenteret i tabel 1. Antallet af lande knyttet til de respektive regressionsanalyser varierer på grund af lejlighedsvis datamangel på de afhængige eller uafhængige variabler. Blandt andet dækker POLITY-indekset kun lande med et indbyggertal på mere end 500.000. I de første to modeller (1 og 2) inkluderes blot de uafhængige variabler, hvis teoretiske ophav ikke udspringer af studier af mellemøstlige lande, dvs. etnisk fragmentering, religiøs fragmentering, modernisering og nabodemokrati.

Resultaterne indikerer, at det kun er modernisering og nabodemokrati, som har signifikant og positiv indflydelse på demokratiniveauet. Desuden er det samlede forklaringsbidrag ikke overvældende, idet variablerne forklarer 37 pct. af variationen i POLITY-indekset, mens det tilsvarende tal for Freedom House-indekset er 52 pct. Forskellen skyldes primært, at demokrativærdierne repræsenteret ved den sidstnævnte opgørelse bedre indfanges af landenes moderniseringsniveau.

Hvis også de tre mellemøstrelaterede variabler inkluderes i modellerne (3 og 4), ændrer billedet sig væsentligt, selvom indikatorerne for etnisk og religiøs fragmentering forbliver insignifikante, mens modernisering og nabodemokrati forbliver meget signifikante. Den samlede forklaringskraft stiger betragteligt til henholdsvis 63 pct. (Freedom House) og 53 pct. (POLITY), hvilket er ret højt – specielt taget i betragtning, at der kun fokuseres på struk-

turelle forklaringer, som i øvrigt primært er blevet udvalgt med særligt henblik på deres teoretiske relevans for de mellemøstlige regimer.

Derudover angiver resultaterne, at uanset hvilket af de to demokratimål, der anvendes som afhængig variabel, udviser faktorerne olieproducent, arabisk og muslimsk alle en negativ og signifikant sammenhæng med demokratiniveauet. En nærmere granskning af koefficienterne knyttet til model 3 (Freedom House-indekset) indikerer, at det har stort set den samme negative betydning at være arabisk og olieproducent. De to første faktorer medfører individuelt en gennemsnitlig forværring på 17-18 point ud af de 100, som er demokratimålets rækkevidde, mens det at være muslimsk har en smule mindre negativ indvirkning, nemlig cirka 10 point.

Samlet set er det dog tilsyneladende modernisering, der udviser den største individuelle effekt, hvilket underbygges af de standardiserede koefficienter (ikke rapporteret). Forskellen på demokratiniveauet i lande med henholdsvis det laveste og højeste realiserede moderniseringsniveau er således hele 66 point. Til sammenligning indikerer resultaterne, at lande omgivet af fuldt demokratiske naboer i gennemsnit vil have et demokratiniveau 38 point højere end dem, som udelukkende er omgivet af fuldt udemokratiske nabolande. Med to undtagelser er koefficienterne forbundet med POLITY-indekset (model 4) en mere eller mindre direkte afspejling af de tilsvarende koefficienter knyttet til Freedom House-indekset. Forskellene består i, at modernisering tillægges mindre vægt, mens variabelen arabisk har en væsentligt større betydning.

Resultaterne knyttet til model 5 og 6 viser desuden, at de overordnede tendenser forbliver stort set uændrede, hvis fælles outliers – defineret som cases med standardiserede residualer højere end 2,5 eller mindre end minus 2,5 i både model 3 og 4 – udelades af analysen. Ingen af de mellemøstlige lande udgør outliers. Det drejer sig derimod om Cuba, Hviderusland og Nordkorea, der på trods af kommunismens generelle kollaps stadig er karakteriseret ved ekstrem politisk undertrykkelse. Den største ændring, som disse landes udeladelse af analysen medfører, er en iøjnefaldende stigning i forklaret varians til henholdsvis 0,69 (FH) og 0,61 (POLITY).

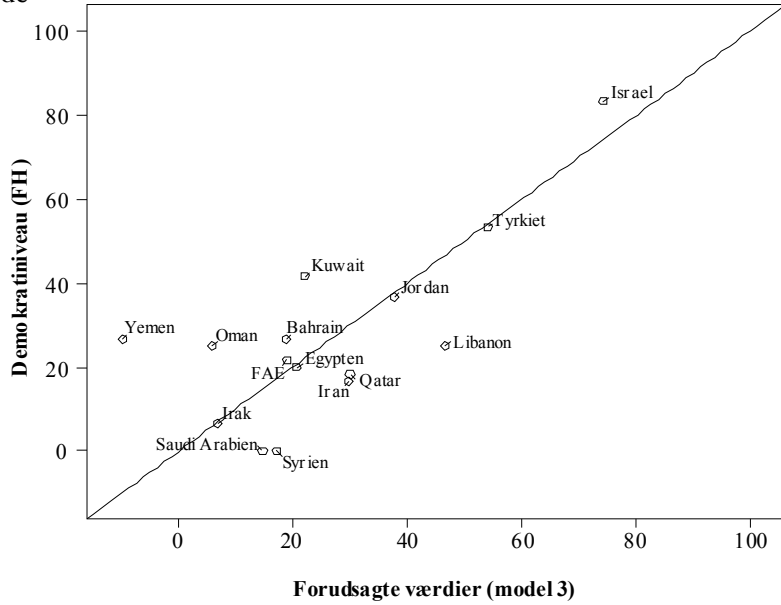
I en mellemøstlig sammenhæng understreger resultaterne, at de fleste af landene er strukturelt underprivilegerede, forstået på den måde, at de er kendetegnet ved et og som oftest flere karaktertræk, der er forbundet med et lavt demokratiniveau. I alle landene undtagen Israel er islam den dominerende religion, og foruden Israel er Tyrkiet og Iran de eneste lande uden et arabisk flertal. Israel og Tyrkiet er sammen med Libanon, Jordan og Egypten desuden de eneste mellemøstlige eksempler på, at statens provenu ikke er domineret af olieindtægter. Ligeledes betyder regionens generelt lave demokratiniveau, at ikke mange af de mellemøstlige lande kan nyde godt af positive diffusions-effekter fra demokratiske naboer – snarere tværtimod. Kun i forbindelse med

Table 1. Resultater af OLS-regressioner med demokratiniveau (00-04) som afhængig variabel

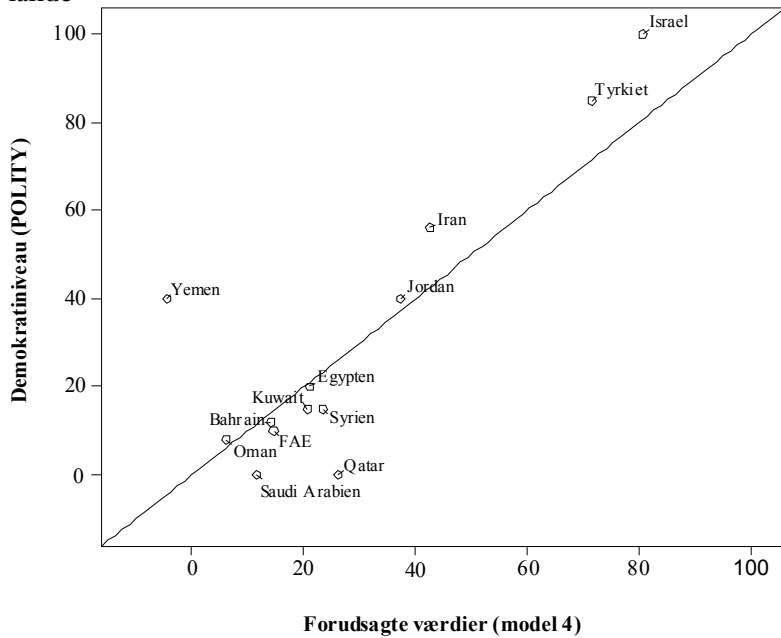
	FH (1)	POLITY (2)	FH (3)	POLITY (4)	FH (5)	POLITY (6)
Konstant	-2,545 (7,453)	4,388 (10,172)	18,044* (7,513)	35,420*** (10,462)	19,631** (6,779)	34,972*** (9,430)
Etnisk fragmentering	0,499 (8,041)	-1,465 (10,272)	9,446 (7,330)	11,693 (9,351)	8,138 (6,628)	9,784 (8,465)
Religiøs fragmentering	6,580 (7,578)	9,741 (9,455)	-8,391 (7,077)	-13,854 (9,070)	-6,524 (6,321)	-10,927 (8,098)
Modernisering	37,422*** (8,021)	24,610** (9,644)	52,116*** (7,533)	40,184*** (9,012)	53,857*** (6,720)	40,704*** (8,039)
Nabodemokrati	67,909*** (8,172)	69,753*** (9,845)	38,101*** (8,365)	33,479*** (10,096)	36,613*** (7,503)	36,013*** (9,043)
Muslimsk (dummy)			-9,905* (4,637)	-9,831* (5,714)	-10,980** (4,136)	-10,473* (5,087)
Arabisk (dummy)			-16,925*** (6,493)	-31,123*** (7,967)	-16,998** (5,788)	-30,310*** (7,091)
Olieproducent (dummy)			-18,253*** (4,430)	-16,595** (5,288)	-19,390*** (3,951)	-17,556*** (4,708)
Forklaret varians (Adjusted R ²)	0,52	0,37	0,63	0,53	0,69	0,61
Antal lande (N)	167	146	167	146	164	143

Note: Ustandardiserede betakoefficienter rapporteret med standardfejl i parentes. *signifikant på 0,1-niveauet, **signifikant på 0,01-niveauet, ***signifikant på 0,001-niveauet (tosidet test). Model 5 og 6 angiver resultater for analyse uden fælles outliers for model 3 og 4 (Cuba, Nordkorea og Hviderusland).

Figur 2. Forholdet mellem forudsagt og reel demokratiscore (FH) i mellemøstlige lande



Figur 3. Forholdet mellem forudsagt og reel demokratiscore (POLITY) i mellemøstlige lande



den sidste signifikante faktor, moderniseringsniveauet, tegner den mellemøstlige situation sig ikke så dystert, da kun Irak, Syrien, Egypten og Yemen (lavest) ligger under det globale gennemsnit. På den anden side kan det meget vel tænkes, at modernisering i mange af regionens lande ikke har så positive sideeffekter som andetsteds, da der i højere grad har været tale om topstyrede frem for autonome og markedsbaserede processer.

Ved at plotte modellernes forudsagte demokratiniveau mod de værdier, som landene opnår på demokratiindeksene, er det muligt at danne sig et indtryk af, hvorvidt resultaterne afspejler de mellemøstlige landes præstationer. Kort sagt kan man sige, at i jo højere grad punkterne, der repræsenterer de enkelte lande, placerer sig tæt på diagonalen, desto bedre er modellen til at indfange deres respektive demokratiniveauer. I figur 2 er de forudsagte og reelle Freedom House-scorer sat i relation til hinanden, mens figur 3 viser de tilsvarende plots for POLITY-scorerne. I begge tilfælde placerer landene sig forholdsvis tæt på diagonalen med Tyrkiet og Israel i toppen, mens der er en tendens til, at de resterende lande – i overensstemmelse med modellernes forudsigelser – klumper sammen i figurernes nederste venstre hjørne.

I figur 2 kan man dog se, at Yemen afviger mere fra diagonalen end de andre lande. Landet klarer sig faktisk noget bedre på demokratiområdet end forventet givet dets strukturelle karaktertræk, som består i en kombination af en lang række ufavorable vilkår såsom et lavt socioøkonomisk udviklingsniveau, udemokratiske nabolande, olieproduktion og en arabisk befolkning med islam som den altdominerende religion.

Yemens afvigelse genfindes i figur 3, hvilket underbygger, at casen fortjener mere særskilt opmærksomhed, end der er mulighed for i denne analyse med et udpræget komparativt og generelt fokus. Også Qatar falder lidt uden for hovedtendensen i figur 3. Det skyldes dog delvist, at POLITY-indekset ikke afspejler civile friheder (Qatar er blandt andet hjemsted for den velkendte, kritiske arabiske satellitkanal Al-Jazeera). Desuden er der igangsat en række reformtiltag, som sandsynligvis vil føre til et demokratiniveau i bedre overensstemmelse med modellens prædiktioner. Hverken Yemen eller Qatar falder dog uden for det generelle mønster i et omfang, at de bare tilnærmelsesvis udgør outliers, så samlet set er modellernes forklaringsfaktorer gode til at indfange både det relative og absolutte demokratiniveau i de mellemøstlige lande.

Konklusion

Resultaterne præsenteret i denne artikel viser, at det er vanskeligt at fremhæve én forklaring frem for andre i forbindelse med demokratisk underskud i Mellemøsten. Det skyldes, at variablene moderniseringsniveau, nabodemokrati, olieproduktion, arabisk og muslimsk alle var stærkt signifikante og bidrog med væsentlig forklaringskraft. Med tanke på en meget omdiskuteret artikel, „An

‘Arab’ more than ‘Muslim’ Gap“ (Stepan og Robertson, 2003), der fokuserer på en tilsvarende problemstilling som denne, tyder resultaterne på, at der er tale om både en moderniseringskløft, en nabodemokratikløft, en arabisk kløft, en oliekløft og en muslimsk kløft, hvor rækkefølgen afspejler deres relative størrelsesforhold. Etnisk og religiøs heterogenitet viste sig derimod ikke at have nogen væsentlig, generel effekt på demokratiniveaet, men åbne konflikter mellem forskellige etno-religiøse grupper i en række af regionens lande såsom Libanon, Israel og senest Irak viser, at de ikke af den grund blot kan afvises som ubetydelige.

Der kan naturligvis ikke uden videre konkluderes direkte fra resultaterne til, at de påviste sammenhænge mellem de strukturelle forklaringsfaktorer på den ene side og demokratiniveaet på den anden side udtrykker årsag-virkningsrelationer. Samvariation, korrekt tidsrækkefølge og kontrol for alternativer er nemlig blot nødvendige og ikke tilstrækkelig betingelser for, at de påviste korrelationer afspejler kausale sammenhænge. Af afgørende betydning er også tolkningen af de signifikante faktorer. Den er i flere af tilfældene ikke helt ligetil, da de uafhængige variabelers forklaringskraft ikke nødvendigvis dækker over de mekanismer, som de blev knyttet til i teoriafsnittet. Som det allerede blev antydnet i teoriafsnittet, er det specielt tolkningen af variableerne Islam og arabisk, der er kontroversielle og har afstedkommet meget debat både mellem områdeeksperter, generalister og i den offentlige debat.

Hvor det på den ene side synes ufrugtbart og vanskeligt at afvise de påviste korrelationer *per se*, virker det på den anden side interessant at fortsætte diskussionen og undersøgelsen af alternative, og i høj grad forklaringsmæssigt overlappende, teoriers styrker og svagheder. Ikke meget tyder på – slet ikke efter det fejlslagne udfald af intervention i Irak – at omfattende regimeforandringer er på vej i Mellemøsten inden for de nærmeste år,¹² så mysteriet om regionens demokratiske underskud vil helt sikkert være et tilbagevendende punkt på mange forskningsdagsordener. Forhåbentlig har dette bidrag tydeliggjort, at man bør tage strukturelle forklaringer af omstændighederne seriøst, samt at det kan være gavnligt at betragte regionen ud fra et bredere anlagt komparativt perspektiv.

Noter

1. Forfatteren takker Jørgen Elklit, Jørgen Møller, Morten Valbjørn, studerende i bachelorseminaret „Demokrati og menneskerettigheder i komparativt perspektiv“ samt deltagerne i sektionen for sammenlignende politik ved den XV Nasjonale Fagkonferanse i Statsvitenskap i Trondheim for nyttige kommentarer.
2. Ifølge opslag om Mellemøsten på Wikipedia (2006). Landene, der tildeles et særskilt fokus i den globale analyse, er således Bahrain, Egypten, De Forenede Arabi-

- ske Emirater, Irak, Iran, Israel, Jordan, Kuwait, Libanon, Oman, Qatar, Saudi Arabien, Syrien, Tyrkiet og Yemen.
3. Også kendt som *Freedom in the World*.
 4. Den tidsmæssige afgrænsning har naturligvis indvirkning på konklusionernes rækkevidde, men der er dog ikke grund til at tro, at resultaterne ville have ændret sig væsentligt, hvis alle årene efter kommunismens sammenbrud, som markerer den verdensomspændende demokratiseringsbølges højdepunkt, var inkluderet i analysen.
 5. Dataene forbundet med indikatorerne relaterer sig til år 1998 og består henholdsvis i købekraftskorrigeret BNP/indbygger (Vanhanen, 2003: 265-269), andel af befolkningen, der arbejder inden for landbrug (World Resources Institute, 2006), gennemsnittet af Tatu Vanhanens uddannelsesvariabler målt ved graden af analfabetisme og andelen af universitetsstuderende (Vanhanen, 2003: 99, 233-238) samt andelen af borgere bosiddende i byer (World Bank, 2006).
 6. Den eneste undtagelse er værdien for etnisk fragmentering i Yemen, som er taget fra James Fearons tilsvarende datasæt (2003).
 7. Naboskab defineres i overensstemmelse med Stinnet et al. (2002), der giver en oversigt over de anvendte nærhedsdata som fælles landegrænse eller adskillelse af vand på under 150 mil, dvs. nærhedskategorierne 1-4 (se Donno og Russett, 2004: 586-587, 603-604). Ifølge disse kriterier er der en række lande, som ikke har direkte naboer. For at de ikke skal udelades af analysen, opfattes det nærmeste land som naboland (Cap Verde – Guinea-Bissau; Comorerne – Mozambique; Island – Norge; Madagaskar – Mozambique; Mauritius – Madagaskar; New Zealand – Australien). I regressionsanalyserne knytter naboskabsdemokratimålingen sig til de respektive demokratiindeks, der søges forklaret. I forbindelse med udregningen af naboskabsdemokrati i forbindelse med POLITY-scorerne angiver værdierne gennemsnittet af demokratiniveau for de nabolande, hvor data var tilgængelige for 2000-2004. Det bør bemærkes, at dele af denne faktors forklaringskraft sandsynligvis bør tilskrives strukturelle faktorer, der deles af nabolandene, men som der ikke kontrolleres for i undersøgelsen, frem for en egentlig diffusionseffekt.
 8. Det teoretiske argument gælder egentlig også mineraler og metaller, men en række empiriske studier indikerer, at en signifikant negativ sammenhæng mellem afhængighed af naturressourcer og demokratiniveau kun findes i forbindelse med olieproduktion (Barro, 1999; Teorell og Hadenius, 2004).
 9. Den dikotome kodning skyldes, at dataene ikke er særlig nøjagtige endsige pålidelige. Desuden gør denne procedure det enklere at tolke resultaterne. De lande, der i rapporten udpeges til at have potentielt store offentlige olieindtægter, er blevet tildelt scoren 1.
 10. Eritrea er kodet som muslimsk, selvom den kristne og muslimske del af befolkningen er cirka lige store. Den dikotome kodning skyldes dels, at det er et samfunds overordnede kulturelle orientering, der primært tillægges teoretisk betydning, dels de disaggregerede datas manglende nøjagtighed (Fish, 2002: 6-7). Dette ræsonnement gælder også den efterfølgende kodning af arabiske samfund.
 11. Således rækker alle de forklarende variabler fra 0 til 1 og tilmed er tre af de syv faktorer kodet dikotomt, hvilket gør tolkningen af regressionsresultaterne mere ligetil i forbindelse med den empiriske analyse.
 12. De autoritære regimer i Mellemøsten er på ingen måde faldet som dominobrikker, som det ellers var forventet i visse kredse i den amerikanske (og danske) administration og offentlighed. Den amerikanske præsident ytrede blandt andet, at „A new regime in Iraq would serve as a dramatic and inspiring example of freedom for other nations in the region“ (Bush, 2003), mens kritikere tidligt forsøgte at dæmpe

entusiasmen med henvisning til, at „The Middle East today lacks the domestic conditions that set the stage for democratic change elsewhere“ (Ottaway et al., 2002: 3).

Litteratur

- Anderson, Lisa (1995). „Democracy in the Arab World: A Critique of the Political Culture Approach“, pp. 77-92 in Rex Brynen, Bahgat Korany and Paul Noble (eds.), *Political Liberalization & Democratization in the Arab World: Theoretical Perspectives*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Alesina, Alberto, Arnaud Devleeschauwer, William Easterly, Sergio Kurlat and Roman Wacziarg (2003). „Fractionalization“, *Journal of Economic Growth*, Vol. 8, No. 2, pp. 155-194.
- Barro, Robert (1999). „Determinants of Democracy“, *Journal of Political Economy*, Vol. 106, No. 6, pp. 158-183.
- Bellin, Eva (2005). „Coercive Institutions and Coercive Leaders“, pp. 1-18 in Marsha P. Posusney and Michele P. Angrist (eds.), *Authoritarianism in the Middle East: Regimes and Resistance*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Brinks, Daniel and Michael Coppedge (2006). „Diffusion Is No Illusion: Neighbor Emulation in the Third Wave of Democracy“, *Comparative Political Studies*, Vol. 39, No. 5, pp. 463-489.
- Brynen, Rex, Bahgat Korany and Paul Noble (1995). „Introduction: Theoretical Perspectives on Arab Liberalization and Democratization“, pp. 3-27 in Rex Brynen, Bahgat Korany and Paul Noble (eds.), *Political Liberalization & Democratization in the Arab World: Theoretical Perspectives*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Burnell, Peter and Peter Calvert (1999). „The Resilience of Democracy: An Introduction“, *Democratization*, Vol. 6, No. 1, pp. 1-32.
- Bush, George (2003). *Speech at the American Enterprise Institute for Public Policy Research*, February 28, http://www.aei.org/include/pub_print.asp?pubID=1619716/12007
- Dahl, Robert A. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*, New Haven: Yale University Press.
- Dahl, Robert A. (1989). *Democracy and Its Critics*, New Haven: Yale University Press.
- Diamond, Larry (1992). „Economic Development and Democracy Reconsidered“, pp. 93-139 in Gary Marks and Larry Diamond (eds.), *Reexamining Democracy: Essays in Honor of Seymour Martin Lipset*, Newbury Park: Sage.
- Diamond, Larry, Juan J. Linz and Seymour M. Lipset (eds.) (1989). *Democracy in Developing Countries*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Diamond, Larry, Marc F. Plattner and Daniel Brumberg (eds.) (2003). *Islam and Democracy in the Middle East*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Donno, Daniela and Bruce Russett (2004). „Islam, Authoritarianism, and Female Empowerment: What Are the Linkages?“, *World Politics*, Vol. 56, No. 4, pp. 582-607.
- Fearon, James (2003). „Ethnic Structure and Cultural Diversity by Country“, *Journal of Economic Growth*, Vol. 8, No. 2, pp. 195-222.
- Fish, M. Steven (2002). „Islam and Authoritarianism“, *World Politics*, Vol. 55, No. 1, pp. 4-37.
- Freedom House (2006). *Freedom in the World*, <http://www.freedomhouse.org> 21/11 2006.

- Gambill, Gary C. (2003a). „Explaining the Arab Democracy Deficit: Part I“, *Middle East Intelligence Bulletin*, Vol. 5, No. 2.
- Gambill, Gary C. (2003b). „Explaining the Arab Democracy Deficit, Part II: American Policy“, *Middle East Intelligence Bulletin*, Vol. 5, No. 8-9.
- Geddes, Barbara (1999). „What Do We Know about Democratization after Twenty Years?“, *Annual Review of Political Science*, Vol. 2, pp. 115-144.
- Gleditsch, Kristian and Michael Ward (2006). „Diffusion and the International Context of Democratization“, *International Organization*, Vol. 60, No. 4, pp. 911-933.
- Hadenius, Axel and Jan Teorell (2004). *Same, Same – But Different: Assessing Alternative Indices of Democracy*, Paper Presented at the APSA Annual Meeting, Chicago, September 2-5.
- Harik, Iliya (2006). „Democracy, ‘Arab Exceptionalism,’ and Social Science“, *Middle East Journal*, Vol. 6, No. 40, pp. 664-684.
- Horowitz, Donald L. (1993). „Democracy in Divided Societies“, *Journal of Democracy*, Vol. 4, No. 4, pp. 18-38.
- Huntington, Samuel P. (1991). *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman: University of Oklahoma Press.
- IMF (2005). *Guide on Resource Transparency*, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/grrrt/eng/060705.pdf> 21/11 2006
- Kedourie, Elie (1994). *Democracy and Arab Political Culture*, London: Frank Cass.
- Lauth, Hans-Joachim (2004). *Demokratie und Demokratiemessung: Eine konzeptionelle Grundlegung für den interkulturellen Vergleich*, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Lauth, Hans-Joachim, Gert Pickel und Christian Welzel (eds.) (2000). *Demokratiemessung: Konzepte und Befunde im internationalen Vergleich*, Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Lewis, Bernard (1993). „Islam and Liberal Democracy“, *The Atlantic Monthly*, February, pp. 89-98.
- Lipset, Seymour M. (1959). „Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy“, *American Political Science Review*, Vol. 53, No. 1, pp. 69-105.
- Luciani, Giacomo (1994). „The Oil Rent, the Fiscal Crisis of the State and Democratization“, pp. 130-155 in Ghassan Salemé (ed.), *Democracy without Democrats? The Renewal of Politics in the Muslim World*, London: I. B. Tauris Publishers.
- Marshall, Monty G. and Keith Jagers (2002). *The POLITY IV Project: Dataset Users' Manual*, www.cidcm.umd.edu/inscr/polity 21/11 2006.
- Munck, Gerardo and Jay Verkuilen (2002). „Conceptualizing and Measuring Democracy: Evaluating Alternative Indices“, *Comparative Political Studies*, Vol. 35, No. 1, pp. 5-34.
- Ottaway, Marina, Thomas Carothers, Amy Hawthorne and Daniel Brumberg (2002). *Democratic Mirage in the Middle East*, Carnegie Endowment for International Peace Policy Brief 20.
- Pipes, Daniel (1996). *The Hidden Hand: Middle East Fears of Conspiracy*, Houndmills: Macmillan.
- Posusney, Marsha P. (2005). „The Middle East's Democracy Deficit in Comparative Perspective“, pp. 1-18 in Marsha P. Posusney and Michele P. Angrist (eds.), *Authoritarianism in the Middle East: Regimes and Resistance*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Posusney, Marsha P. and Michele P. Angrist (eds.) (2005). *Authoritarianism in the Middle East: Regimes and Resistance*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.

- Pryce-Jones, David (1989). *The Closed Circle: An Interpretation of the Arabs*, London: Weidenfeld & Nicolson.
- Przeworski, Adam, Michael Alvarez, José A. Cheibub and Fernando Limongi (1996). „What Makes Democracies Endure?“, *Journal of Democracy*, Vol. 7, No. 1, pp. 39-55.
- Ross, Michael L. (2001). *Does Oil Hinder Democracy?*, *World Politics*, Vol. 53, No. 3, pp. 325-361.
- Schlumberger, Oliver (2006). „Rents, Reform, and Authoritarianism in the Middle East“, *Internationale Politik und Gesellschaft*, No. 2, pp. 43-57.
- Sharabi, Hisham (1988). *Neopatriarchy: A Theory of Distorted Change in Arab Society*, Oxford: Oxford University Press.
- Shin, (1994) Shin, DohC. (1994). „On the Third Wave of Democratization“, *World Politics*, Vol. 47, No. 1, pp. 135-170.
- Stepan, Alfred and Graeme Robertson (2003). „An ‘Arab’ more than ‘Muslim’ Gap“, *Journal of Democracy*, Vol. 14, No. 3, pp. 30-44.
- Stinnet, Douglas, Jaroslav Tir, Paul F. Diehl, Philip Schafer and Charles Gochman (2002). „The Correlates of War (COW) Project Direct Contiguity Data, Version 3.0“, *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 19, No. 2, pp. 59-67.
- Teorell, Jan and Axel Hadenius (2004). „Global and Regional Determinants of Democratization: Taking Stock of the Large-N Evidence“, Paper Presented at the APSA Annual Meeting, Chicago, September 2-5.
- Vanhanen, Tatu (2003). *Democratization: A Comparative Analysis of 170 Countries*, London: Routledge.
- Wikipedia (2006). *Middle East*, http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_east 23/10 2006.
- World Bank (2006). *World Bank Development Indicators*, <http://www.worldbank.org> 21/11 2006.
- World Resources Institute (2006). *World Resources Institute Data Tables*, <http://www.wri.org> 23/10 2006.